

УДК 639.3(477)

СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ РИБНИЦТВА В УКРАЇНІ

М.Г. Муквич

Об'єднання Укррибгосп, м. Київ

Наведено показники з ефективності вирощування риби на підприємствах об'єднання "Укррибгосп" за останні 2 роки. Висвітлено проблеми рибницької галузі та шляхи з їх вирішення.

Зусилля працівників київського об'єднання Укррибгосп спрямовані на створення належних умов для збільшення обсягів вирощування товарної риби та рибопосадкового матеріалу, поліпшенню умов праці працівників господарств та їх матеріального забезпечення.

За оперативними даними, які надійшли з 61-го господарства, що звітуються до Держкомстатистики по об'єднанню "Укррибгосп", вилов товарної рибної продукції у 2008 р. становив 20,2 тис. т, що відповідає рівню 2007 р., а вирощування рибопосадкового матеріалу — 160 млн шт., що також відповідає рівню 2007 р.

Більше половини господарств збільшили вирощування товарної риби. Необхідно відзначити щорічну стабільну роботу з вирощування товарної риби та рибопосадкового матеріалу високої якості колективів: відкритих акціонерних товариств "Криворізький рибгосп", "Закарпатський рибокомбінат", "Львівський рибокомбінат", "Лебединська РМС", "Чернігіврибгосп", "Черкасирибгосп", "Хмельницький рибокомбінат", дослідних підприємств "Лиманське", "Іркліівський розплідник рослинних риб" та ряд інших, рибопродуктивність яких становить 10–15 ц/га. Отримувана ними товарна продукція великої середньої маси та якості користується значним попитом у торговельній мережі.

Знизили обсяги вирощування товарної риби проти 2007 р.: ВАТ "Кіровоградський рибокомбінат" на 60%, "Рівнерибгосп" — 57, "Петриківський рибгосп" — 37, "Тернопільський рибокомбінат" — 34 та "Волиньрибгосп" — 30%.

Причини зниження виробництва товарної риби різні. Так, якщо Волинський, Тернопільський, Одеський рибгоспи знизили виробництво через стихійне лихо — прорив дамб та винос риби потоками води (120–160 т), то Житомирський, Кіровоградський, Рівнерибгосп — через відчуження значних площ водойм унаслідок передачі їх організаціям, які не зацікавлені у виробництві риби, а використовують водойми значною мірою на рекреаційні цілі.

Передача з ВАТ "Житомиррибгосп" ставів Радомишльського рибцеху "Білка" та трьох ставів Попільнянського району знизив виробництво риби на 170 т.

Відчуження у ВАТ "Рівнерибгосп" 240 га Здолбунівської рибдільниці зменшило вилов риби на 125 т.

Погодні умови весняного періоду не дали змоги ряду рибогосподарських підприємств у Дніпропетровській, Київській, Черкаській, Одеській, Донецькій та Луганській областях, особливо ВАТ "Донрибокомбінат", "Петриківський рибгосп", "Сквиририбгосп", наповнити стави водою достатньою мірою.

Високий температурний режим травня–липня 2008 р. на півдні, центральному та східних районах України призвів до значної втрати води за рахунок випаровування, що призвело до різкого погіршення гідрологічного та гідрохімічного режимів ставів. В окремих господарствах склались катастрофічні умови із забезпеченням ставів водою, наповнення яких становило менше 50% норми.

Господарства з примусовим наповненням ставів використовували елек-

троенергію не тільки у нічний час, а й у напівпіковий та піковий, що призвело до значних перевитрат коштів на електроенергію. А потреба її на ці цілі становить 70 млн кВт/год на рік.

Аналізуючи результати роботи за 2008 р., необхідно відзначити, що зимівля у більшості господарств проведена на належному рівні, вихід однорічок становив 70%.

Весною господарства об'єднання отримали 914 млн шт. личинок риб, у тому числі в інкубаційних цехах — 511 млн шт. рослиноїдних.

Для отримання рибопосадкового матеріалу у вирощувальні ставки загальною площею 7,2 тис. га посаджено майже 800 млн шт. личинок риб, зокрема 384 млн шт. рослиноїдних.

У вирощувальні ставки другого порядку загальною площею 1,6 тис. га посаджено 9,1 млн шт. однорічок.

На площі 33,7 тис. га нагульних ставків посаджено 61,2 млн шт. рибопосадкового матеріалу, з яких рослиноїдні риби становлять 37%.

З 112 млн шт. рибопосадкового матеріалу, що вийшов із зимівлі, господарствами об'єднання “Укррибгосп” використано на зариблення власних ставів 54%, а 46%, або 51 млн шт. однорічок, було реалізовано фермерським господарствам та тим, що не входять до об'єднання “Укррибгосп”. Проте звітність про вирощену товарну рибу ці господарства ніде не подають, а такої неврахованої продукції чимало.

Необхідно звернутися до Міністерства аграрної політики України з проханням допомогти навести облік рибної продукції спільно з Управліннями сільського господарства областей та районів України. Ввести до своїх структур посади спеціалістів, які б спільно з рибінспекторами, фахівцями рибних господарств об'єднання та органами статуправління могли б організувати звітність фермерських господарств, та інших господарників, які використовують ставковий фонд і займаються вирощуванням товарної риби.

Враховуючи ситуацію, що склалася в рибних господарствах внутрішніх водойм, для запобігання подальшому зменшенню об'ємів вирощування риби об'єднання “Укррибгосп” звернулось до Міністерства

аграрної політики України та Кабінету Міністрів України переглянути підходи до ведення рибництва на внутрішніх водоймах України.

Пропонується:

Включити рибогосподарські підприємства внутрішніх водойм, які вирощують прісноводну рибу, до переліку сільськогосподарських господарств як сезонних господарств, що отримують підтримку Кабінету Міністрів України на вирощування продукції тваринництва.

Затвердити статус рибоводних підприємств внутрішніх водойм, які вирощують рибу, як сільськогосподарських товаровиробників та прирівняти ставку страхових платежів у Фонд соціального страхування від нещасних випадків на рівні сільськогосподарських підприємств за тарифом 0,2, а не 3,28 як промислові рибні підприємства.

Знизити плату за використання електроенергії для заповнення та відкачки води з рибоводних водойм до рівня плати за використання її на зрошувальні цілі для сільськогосподарських підприємств. А це більше 2 млн грн.

Знизити відсоткову ставку за банківськими кредитами (за рахунок бюджетних коштів), які надаються рибоводним господарствам на придбання кормів, ПММ, техніки, електроенергії.

Дуже добре, що продовжено дію Закону України “Про фіксований сільськогосподарський податок” і особливий режим ПДВ, якими ми користувались у попередні роки і будемо користуватися й надалі. Це — державна підтримка рибництва. Крім того, ми ініціювали клопотання про умови приватизації у галузі рибництва — коли рибалки виявились найбільш обділеними і не мають можливостей законно вести своє господарство без стороннього впливу. Сьогодні гідроспоруди перебувають у власності держави, земля під водою — місцеві органи влади, вода — Держводгоспу, а рибалкам дісталась одна контора та човен з неводами.

Аналіз показників наявності площ нагульних ставів у господарствах і вилову товарної риби за останні 20 років по 17 рибокомбінатах різних регіонів свідчить, що вони у 1988 р. мали 27,8 тис. га нагульних ставків і щороку вирощували 55 тис. т товарної продукції. У

2008 р. ці підприємства мають 17,6 тис. га нагульних ставків, тобто на 10,2 тис. га менше, і вирощують 7,9 тис. т товарної риби, тобто на 47,1 тис. т менше.

Безумовно, зменшення обсягів виробництва пов'язане в першу чергу з переходом на пасовищну технологію вирощування риби, але продукція з 10,2 тис. га, які передані іншим користувачам, майже ніде не враховується. Таке становище має місце і в інших рибокомбінатах, де скорочені площі нагульних та вирощувальних ставків.

Після створення ДП “Укрриба” та передачі на його баланс гідроспоруд, рибницькі підприємства сплачують йому орендну плату за користування державним майном у розмірі 10% їхньої вартості. Гідроспоруди на сьогодні становлять близько 70% основних фондів у рибництві. За радянських часів на їх відновлення щороку витрачалися кошти на рівні 3–5% їхньої вартості. Зараз на капітальні та поточні ремонти гідроспоруд кошти майже не виділяються, що призвело до їх зношення на 75–80%, а в окремих господарствах і більше. ДП “Укрриба” неспроможна виділити достатньо коштів на ремонт гідроспоруд. Компенсаційних коштів, що акумулювались у державі за завдану шкоду навколишньому водному середовищу при будівництві промислових об'єктів та скидах забруднювальних речовин, рибникам не виділяють. Власних коштів на підприємствах теж немає, оскільки лише перераховані платежі становлять понад 2 тис. грн у розрахунок на гектар водного дзеркала, що рівнозначно продажу 3–4 центнерів рослиноїдних риб, а це стільки, скільки можливо виростити за рахунок природної кормової бази в південних зонах рибництва. Через 15–20 років гідроспоруди зовсім зруйнуються. Тому питання їх капітального ремонту і орендної плати повинні бути розглянуті негайно.

Приватизація гідроспоруд у Донецькому, Львівському, Полтавському рибокомбінатах та Барському рибгоспі вирішила питання відповідальності за їхній стан. Потрібно створити комісію та вивчити це питання стосовно інших рибгоспів і внести відповідні пропозиції Кабінету Міністрів України.

Нині все частіше надходять звернення рибних господарств про неправомірність районних державних адміністрацій та підприємств Держводгоспу про примусове укладання договорів оренди водних об'єктів.

Звертались до Держводгоспу з проханням надати роз'яснення про те, що Типовим порядком надання водних об'єктів в оренду не передбачається включення ставів рибогосподарського призначення у договори оренди водних об'єктів, але ж, не уклавши договір оренди водного об'єкта, неможливо отримати дозвіл на спецводокористування та спуск ставків.

Нещодавно було внесено на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про внесення змін та доповнень до Водного кодексу України”, 14 січня поточного року прийнято в першому читанні.

При формуванні цього проекту об'єднання “Укррибгосп” внесло свої пропозиції Державному комітету водного господарства України (лист № 15-01/99 від 17.09.2008 р.), проте вони були не враховані повною мірою і потребують додаткових уточнень при затвердженні Водного кодексу в другому читанні.

Так, у ст. 1, абз. 20, враховано наше доповнення словами “та дно під ними”. Проте інформація, що таке “дно” не надано, а це може спричинити нерозуміння поняття.

Потребують уважного розгляду зміни, внесені до ст. 6 та 51, де йдеться про передачу водних об'єктів на конкурсних засадах, як цілісних майнових комплексів... за єдиним договором оренди, який реєструється в органах водного господарства. А далі в цій статті йдеться, що в оренду надаються ставки загальнодержавного значення до 500 тис. м³ районними держадміністраціями, а більше 500 тис. м³ — обласними держадміністраціями.

Зараз одним з найбільш важливих питань є науковий обґрунтування з відтворення водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах. Ураховуючи великі площі дніпровських водосховищ і можливості з вирощування рибопосадкового матеріалу рослиноїдних та аборигенних видів риб у достатній кількості зариблення провадиться дуже недостатньо.

Якщо у 80-ті роки минулого століття щороку вселяли у каскад дніпровських водосховищ 18–20 млн шт. рибопосадкового матеріалу (за нормативами — 21 млн шт.), то у 2008 р. рибні господарства зарибили тільки 2,9 млн шт. рослиноїдних риб. Сьогодні важливим завданням є знаходити спільну мову з обласними адміністраціями й усіма користувачами водних живих ресурсів про виділення коштів на зариблення водоймищ відповідно до встановлених квот.

Є ряд інших актуальних завдань рибної галузі, які потребують вирішення.

По-перше, стабілізувати роботу підприємства “Техрибвод”. Рибницькі господарства без цього підприємства не мають належних засобів ведення рибництва. Побудовані в останній час “Техрибводом” 8 очеретокосарок — істотна допомога рибгоспам у меліорації ставків, бо в окремих господарствах зарості очерету сягають 60–70% водної площі.

ДП “Укрриба” пропонує створити бригади боротьби з водними заростями. Потрібно також формувати меліоративні стада білого амура.

Другим є питання селекції в рибництві, тому створення дієвого селекційного центру дуже важливе.

Залишається не вирішеною доля осетрових риб, переданих на зберігання з ВАТ “Полтаварибгосп” рибним господарствам. Вони перебувають на балансі Селекційно-генетичного центру і рибгоспам передані без вартості. Договором, що уклав центр, передбачається виділення коштів рибгоспам на їх утримання та охорону, але їх ніхто не виділяє. Підприємствам невідомо, як же бути з ними в подальшому?

Необхідно навести порядок у роботі племінних господарств. З 8 порід і порідних груп корошових існує 34 господарства, з рослиноїдних — 38, з об'єктів осетрових та лососевих — 11. Кожне господарство повинно мати селекційний племінний матеріал, а базовим селекційним господарствам необхідно надати необхідний статус та сконцентрувати кошти на їх розвиток. Проводити роботу з ними необхідно Селекційно-генетичному центру.

Необхідно звернути увагу на внесення змін у деякі нормативні акти, які затверджені не так давно.

Наказом Держкомрибгоспу України від 15.01.2008 року № 4 затверджено Інструкцію про порядок вирощування риби, інших водних живих ресурсів та їх використання у спеціальних товарних рибних господарствах.

У пункті 1.2 цього наказу передбачається, що дія Інструкції не поширюється на:

- водні об'єкти до 10 га, де рибогосподарська діяльність здійснюється за науковими обґрунтуваннями, погодженими з територіальними органами охорони;
- водні господарства, побудовані за відповідними проектами;
- господарства, що перебувають у межах територій та об'єктах природного заповідника.

Сьогодні не всі рибінспектори розуміють ці вказівки і ставлять вимоги зі створення СТРГ на рибоводних господарствах, які вже 45 років вирощують рибу.

Не заглиблюючись у питання, проसимо повернутися до Інструкції, затвердженої Держкомрибгоспом України 28.10.1998 р. № 154 та зареєстрованої Міністерством юстиції України 7 червня 1999 р. за № 357/3650, де чітко і ясно сказано, на які водні об'єкти поширюється дія Інструкції про порядок здійснення штучного розведення, вирощування водних живих ресурсів та їх використання в рибних господарствах і де необхідно встановлювати СТРГ.

Інструкцією про порядок проведення робіт з відтворення водних живих ресурсів передбачається зариблення водойм товстолобиком масою 100–150 г. Випуск риби середньою масою 200 г і більше Інструкція не передбачає.

Необхідно затвердити зариблення масою не менше 100 г, розробити схему перерахунків фактичної маси риб і сплачувати за голову з розрахунку 1 грн за 100 г (стандарт) її маси, а якщо маса 200 г, сплачувати відповідно 1,5 грн чи 2 грн за особину. Це буде стимулювати виробника продавати рибу більш високої середньої маси.

Крім того, вважаємо, що в окремих водосховищах давно немає відповідного пресу хижих видів риб на рибопосадковий матеріал з невеликою середньою масою, тому необхідно вирішувати питання за-

риблення таких водосховищ однорічками 40–50 г, що також буде стимулювати виробника. Все це залежить від висновків фахівців Інституту рибного господарства УААН.

Враховуючи вищевикладене, підприємства об'єднання Укррибгосп мають усі можливості, щоб забезпечити вирощування товарної риби в обсязі 23 тис. т, або на 15% більше 2008 р. Для цього треба впровадити інтенсивну технологію вирощування риби на площах не менше 30–35% нагульних ставів. Знизити частку рослиноїдних риб до рівня 25–30%, забезпечити середню масу товарного коропа 850–1000 г, а рослиноїдних риб — 1–1,5 кг та вирощувати рибопосадковий матеріал середньої маси 40–45 г, що забезпечить його нормативний вихід із зимівлі та прирости в наступному році.

Предметом особливої уваги і надалі повинна залишитись робота з кадрами. Аналіз показує, що там де цьому питанню приділяється належна увага там і виробничі справи ідуть непогано. Позитивні приклади саме такого підходу можна навести по Хмельницькому, Черкаському, Одеському рибокомбінатах, підприєм-

ству “Лиманське”, Іркліївському рибозпліднику та ін.

Особливу турботу викликає підбір кадрів середньої ланки — начальників цехів і дільниць. Так, серед цієї категорії 56% працюючих не мають відповідної фахової освіти. На цих посадах можна зустріти працівників різних професій, які не мають ніякого відношення до рибництва і просто людей із загальною середньою, а то і з початковою освітою.

Водночас із більш як 100 випускників ВНЗ і технікумів, які щороку одержують дипломи спеціалістів-рибоводів, на виробництво приходять одиниці.

Хотілося б звернути увагу і на роботу з резервом керівних кадрів, серед яких постійно простежується тенденція до старіння. Зараз 24% керівників віком 60 і більше років, 37 — старше 50 років. З одного боку, добре, що у нас керівний склад досвідчений, не допускають великої плинності. А з іншого, життя вимагає від нас постійно думати про гідну зміну, готувати її.

Вищевикладене не охоплює всього стану розвитку галузі та проведеної роботи об'єднанням “Укррибгосп”. Багато питань потребують подальшого вирішення.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И ЗАДАЧИ РАЗВИТИЯ РЫБОВОДСТВА В УКРАИНЕ

М.Г. Муквич

Приведены показатели эффективности выращивания рыбы на предприятиях объединения “Укррыбхоз” за последние 2 года. Освещены проблемы рыбной отрасли и пути их решения.

THE MODERN STATE, PROBLEMS AND DEVELOPMENT TASKS OF FISH-FARMING IN UKRAINE

M. Mukvich

The indexes of fish growing efficiency on the enterprises of the “Ukrribgosp” for the last 2 years are resulted. The problems of fish industry and way of their decision are presented.